נחלת ה׳

גליון 46 – פרשת חיי שרה

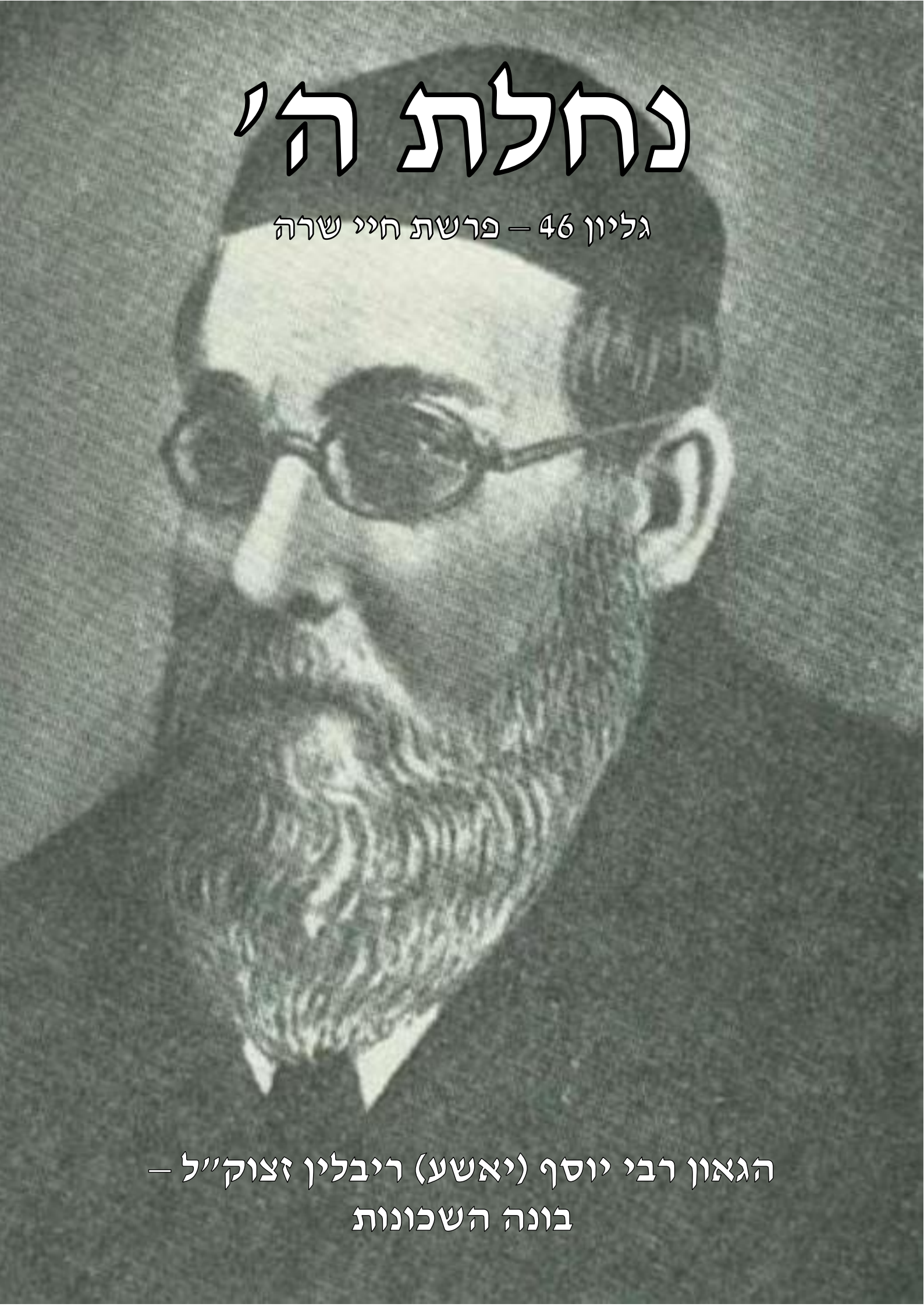

הגאון רבי יוסף (יאשע) ריבלין זצוק״ל –
בונה השכונות

מעניני הפרשה
ארץ ישראל כוללת כל הטוב
דבר העורך
השכר על מסירות נפש – הזכיה בארץ ישראל

נחלת ה'

נבואות ה' לאחרית הימים
ארץ ישראל מצמיחה את פירות הגאולה
כי רצו עבדיך את אבניה
הגאון רבי יוסף (יאשע) ריבלין צצוק"ל

נחלת ה' דא ארץ החיים, והכי קרא לה דוד מלכא לארץ ישראל דאיהי ארץ החיים – נחלת ה' (זוה"ק וילא קטו, א).

גליון תורני בעניני ארץ הקודש נחלת ה' – גליון 46 חשון תשע"ח

מעניני הפרשה

ארץ ישראל כוללת כל הטוב

וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל - בארץ ישראל

"וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל**" (בראשית כד, א).

חז"ל אומרים על פסוק זה (ב"ב טז, ב) "אחרים אומרים בת היתה לו **ו'בכל'** שמה".

הרמב"ן מבאר שאין כוונת אחרים ל"בת" כפשוטו, והאריך הרמב"ן בביאור הענין ונביא את דבריו ונבארם פיסקא פיסקא:

"ולרבותינו בזה ענין נפלא. אמרו (ב"ב טז, ב) "וה' ברך את אברהם בכל.. אחרים אומרים בת היתה לו **ו'בכל'** שמה... כי **'בכל'** תרמוז על ענין גדול, והוא שיש להקב"ה מדה תקרא **'כל'**, מפני שהיא **יסוד הכל**, ובה נאמר (ישעיה מה, כא) 'אָנֹכִי ה' עֹשֶׂה **כֹּל**'".

ביאור הדברים:

כתוב (דברי הימים א – כט, יא): 'לְךָ ה' - [א] הַגְּדֻלָּה [ב] וְהַגְּבוּרָה [ג] וְהַתִּפְאֶרֶת [ד] וְהַנֵּצַח [ה] וְהַהוֹד [ו] **כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ** [ז] לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה'.

בפסוק זה נמנו שבע מידות של הנהגה – שהשי"ת מנהיג בהם את העולם. (עיין זוה"ק ח"ג דף שב, א).

והמידה השישית נקראת "כִּי **כֹל** בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ", כי המידה הזו כוללת את **כל הטוב**. והיא גם נקראת **"יסוד"**, ועליה מדבר הרמב"ן, ומבאר שהיא **"יסוד כל** הבנין". והיא גם נקראת "הנהגת **קודשא בריך הוא"**.

◈◈◈

השכינה וגופה א"י - "כלה" כלולה מכל הטוב

ממשיך הרמב"ן:

".. ומדה אחרת תקרא "בת" - נאצלת ממנה, ובה הוא מנהיג את הכל.. **והיא שנקראת כלה בספר שיר השירים, בעבור שהיא כלולה מן הכל**, והיא שחכמים מכנים שמה **כנסת ישראל** במקומות רבים בעבור שהיא **כנוסת הכל"**.

כלומר, כפי שראינו לעיל, המידה השישית נקראת **"כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ – קוב"ה".** והמידה השביעית נקראת **"לְךָ ה' הַמַּמְלָכָה – שכינתיה".**

והשכינה וגופה ארץ ישראל - נקראת **"בת"** לקוב"ה, מפני שהוא מתייחד עמה ומשפיע עליה את שפעו הנקרא **"כל"**, ועל שמו היא נקראת **"כלה"** – שכלולה מן ה**"כל"**, וכמו שאמרו (תיקוני זוהר תכ"ח, דף נה,ב): "**שְׁכִינָה תַּחְתּוֹנָה**.. שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.. **וְנִקְרֵאת "כַּלָּה" שֶׁלּוֹ, שֶׁהוּא "כֹּל", וְזֶהוּ "כַּלָּה" – "כֹּל – ה".**

וביאר האריז"ל (ע"ע תייס ש"ט פ"ח מ"ח):

"כי גם ה"מלכות" [**השכינה**] יש לה כללות [**כל** הטוב] על דרך הנ"ל ביסוד [**קוב"ה**], כי **לכן גם היא נקראת כלה - כמו שהיסוד נקרא כל**".

◈

ומאד האריכו בזה חז"ל בהרבה מקומות, שהשכינה **כוללת את כל הטוב**, ושאין רשות להשיג את המלך קוב"ה - אלא דרך הדביקות בשכינה, **ודרכה** זוכים להדבק בכל הטוב שבכל המידות העליונות [שהוזכרו לעיל בפסוק 'לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה' וכו'], ומי שמנסה להידבק במידות העליונות **ולא דרכה** – היא משפילה אותו למטה. (זוה"ק בשלח נח, ב; תרומה קנח, ב; תיקו"ז ת"ו, דף כב, ב; שם תי"ח דף לב, ב. ועוד).

◈◈◈

"וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל - שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ".

עוד אומר הרמב"ן:

ולכך אמרו אחרים: כי אין הברכה הזאת שנתברך "בכל" - רומזת על שהוליד בת משרה אשתו, או שלא הוליד, אבל היא רומזת ענין גדול, **שברך אותו במדה שהיא בתוך מדת הכל, ולכן תקרא גם היא "כל", כלשון כי שמי בקרבו** (שמות כג, כא)".

כלומר, מה שכתוב "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל**" – הכוונה שהקב"ה בירך את אברהם בהשראת **השכינה** – שהיא כלולה במידת "הכל", וכנ"ל שהיא כוללת כל הטוב. ומקורו מפורש במה שאמרו (זוהר חדש לך לך, דף מב, ב):

"אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, **מַהוּ מִכֹּל? הוּא שְׁכִינָתוֹ שֶׁל מָקוֹם**, דְּהָא תָּנִינָן, אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה, מַאי דִּכְתִיב (בראשית כד) וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל - שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ**".

◈

השכינה וגופה א"י - נקראת "כלה", ונקראת "כל"

אלא שמקשה הרמב"ן הנ"ל, דא"כ היה צריך לומר וה' ברך את אברהם ב"**כַּלָּה**" [לשון נקבה] - שהוא כינוי לשכינה, ולמה אמר ב"**כֹּל**" [לשון זכר], שהוא כינוי להנהגת **קוב"ה** - שנקראת "כִּי **כֹל** בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ".

ועל זה משיב הרמב"ן, שגם השכינה הקדושה, מלבד **שמה העצמי** שהוא "כַּלָּה" – היא נקראת

דבר העורך

חז"ל אומרים (אבות פ"ה מ"ד) "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו".

אחד הנסיונות שלדעת רוב הראשונים נמנה במנין הנסיונות הוא נסיון "אור כשדים", בו נמרוד זרק את אברהם אבינו לכבשן האש.

הגמרא (ב"ב לא, א) מספרת שעשר שנים היה אברהם אבינו בבית האסורים, וסיפור המעשה הובא ברמב"ן (בראשית יא, כח) בשם הרמב"ם במורה נבוכים, שמצא בספרי הגוים מאותו זמן שמספרים שאברהם אבינו חלק על כל אנשי הדור ההוא שעבדו לשמש, ובעקבות זה שם אותו נמרוד בבית האסורים, אמנם גם בבית האסורים היה אברהם אבינו מתווכח שם ימים רבים על האמונה בבורא העולם, ומזה פחד נמרוד "שישחית עליו ארצו ויסיר בני האדם מאמונתם, וגרש אותו אל קצה ארץ כנען אחר שלקח כל הונו".

הסיפור הזה מעלה תמיהה, מדוע נמרוד, המלך הגדול, שכ"כ פחד מאברהם אבינו לא ניסה להרוג אותו, האם הוא כ"כ נשמר מאיסור רציחה? אמנם את התשובה לכך, שאותה ניסו כמובן להסתיר בספרי הגויים הנ"ל, נותנים לנו חז"ל וכפי שהובא ברש"י על התורה שאכן נמרוד ניסה להרוג אותו, ולא עוד אלא שניסה להרוג אותו במקום פומבי, בכבשן האש, אך זה לא עלה בידו, משום שה' הראה לעין כל את השגחתו והציל את אברהם אבינו בדרך נס.

רבינו יונה במסכת אבות כאשר הוא מונה את הנסיון של אור כשדים כותב "שקודם פרשת לך לך מארצך וממולדתך נזכר למעלה שני פעמים אור כשדים **להודיע שבשביל אותו הנסיון שעמד בו הבטיחו השם ית' והביאו אל הארץ**". [וכעי"ז הובא בחומש הגר"א (בראשית טו, יז. עמוד קסח)].

והדבר ג"כ מרומז בפסוק "אני ה' אשר הוצאתיך **מאור כשדים"**, ששם מרומז נסיון אור כשדים (עיין בביאור הגר"א והמהר"ל למסכת אבות (ה, ד) שם), ועל זה אומר הפסוק "**לתת לך את הארץ הזאת לרשתה**".

אלא שהדבר מעלה תמיהה לכאורה. לאחר שאברהם אבינו פרסם את האמונה ללא פחד, וללא התחשבות בכל הסביבה שלו, למרות הסכנה העצומה, ולאחר שהיה בבית הסוהר עשר שנים לא נרתע והמשיך לפרסם את האמונה עד שנזרק לתוך כבשן האש, האם זוהי ההבטחה שנותן לו הקב"ה לאחר כל זה "**לתת לך את הארץ הזאת**"?

חז"ל אף אומרים (בראשית רבה מא, ח) "אברהם שהיה תמים (–שלם) וטהר לב ונעשה אוהבו של מקום.. נעשה לו הקב"ה כרע, **שמתוך אהבה שאהבו אמר לו לזרעך נתתי את הארץ הזאת**".

וגם כאן אנו רואים שוב, שהדבר שבו הקב"ה רצה לבטא את האהבה הגדולה שלו, לאחר שעמד בעשרה נסיונות שבכלם עמד "להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו", **השכר על זה הוא נתינת הארץ**.

ואם נתבונן נראה כיצד חוזר על עצמו הדבר שוב ושוב שהקב"ה מדבר עם אברהם אבינו ועם שאר האבות שוב ושוב על ההבטחה הזו שהוא יתן להם ולזרעם את הארץ. דבר אחד מלבד זה לא מבטיח להם הקב"ה, אלא אך ורק "לתת לך את הארץ". והדבר צריך ביאור למה הקב"ה הסתפק בהבטחה זו בלבד האם זה השכר היחיד המגיע לאבות על כל מסירותם לה'?

אמנם באמת הדבר מבואר היטב לפי דברי הרמב"ן שנתבארו במאמר על הפרשה, שבאמת על ברכת הארץ נאמר "וה' ברך את אברהם **בכל**", שברכה זו כוללת את הכל "והוא שנאמר (קהלת ה ח) 'ויתרון ארץ **בכל הוא**', יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם - בעבור כי **'בכל'** היא", שכיון שארץ ישראל גוף השכינה המביאה את כל הטוב, ממילא בה כלול כל הטוב, וממילא כל ההבטחות על הארץ אינם הבטחות על פרט אחד, אלא על דבר שכולל את כל הטוב שעליו אומר הכתוב "וה' בירך את אברהם **בכל**".

(ועיין בגליון 36 בפרק ב', ובמסגרת מדברי המשגיח ר' יהושע ממיר זצוק"ל).

*

את אותו ענין אנחנו מוצאים גם כן אצל דוד המלך. כל חייו של דוד המלך מיום לידתו היו מלאים ביסורים, אולם על מה שעשה לו שמעי בן גרא אומרים חז"ל (זוהר משפטים, קז, ב): "יותר היה מה שעשה לו שמעי בן גרא - מכל הצרות שעברו עליו עד אותו היום, ולא השיב דוד

לתרומות והנצחות: 08-9298425 הערות והארות בפקס: 1538-9298425 או במייל n613@okmail.co.il ניתן לקבל את העלון במייל הנ"ל או בפקס.
ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס בבתי הכנסת או בנדרים פון טל' 037630585 קוד 835.
חדש! ניתן לקבל את הגליון מודפס עד הבית ב"פרינט מייל" טלפון: 5023* או 03-6888823 מספר רשומה 692.

ג"כ "**כֹּל**" בתור **שם מושאל** – על שם קוב"ה המשפיע עליה. [עיין הקדמת הזוה"ק (ב, א): "ואמא **אוזיפת** לברתא מאנהא.. ואתקשיטת במאני **דכורא**.."].

וכפי שנאמר על המלאך (שמות כג, כ) "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ **מַלְאָךְ** לְפָנֶיךָ.. הִשָּׁמֶר מִפָּנָיו וּשְׁמַע בְּקֹלוֹ.. **כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ**", כלומר, שהמלאך נקרא בשמו של הקב"ה, ועל זה אומר הרמב"ן שכמו"כ **גם השכינה נקראת בשמו של הקב"ה.**

וכן מבואר בזוה"ק (מ, דף לה, א): "שֶׁכִּנְסֶת יִשְׂרָאֵל [**השכינה**] **נִקְרֵאת בַּשֵּׁם שֶׁל צִיּוֹן** [**קוב"ה**]**.** ובמסכת בבא בתרא (עה,ב): "ג' נקראו **על שמו של הקדוש ברוך הוא**, ואלו הן: צדיקים, ומשיח, **וירושלים**" [השכינה הנקראת ירושלים, וכן ירושלים הגשמית]. (וע"ע בפירוש הרמב"ן בגלגלתא לא, יא).

◈

והכלל בזה כתב הגר"א (בביאורו לספרא לצניעותא פרק ד', דף כ, א ד"ה "ומר"): "**דבירידתה** [**של השכינה**] **בעולמות התחתונים** [=**להשפיע על התחתונים**] - **נעשית דכורא** כמ"ש בזוהר, וכידוע **דכל שמשפעת היא דכורא**".

וכן כאן שכתוב "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל - שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ". מכיון שמדובר על כך **שהשכינה השפיעה שפע על אברהם אבינו - לכן היא נקראת "בַּכֹּל" בחינת זכר.**

◈◈◈

וְיִתְרוֹן אֶרֶץ – משום ש'בַּכֹּל' הוא

עוד אומר הרמב"ן:

"והוא שנאמר (קהלת ה, ח) 'וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא', יאמר כי יתרון הארץ וטובה הגדולה השופע על כל באי עולם - בעבור כי '**בכל**' היא". [שהיא "כלה" כלולה מכל הטוב, והיא מושפעת מקוב"ה הנקרא "כל"].

◈

והנה לעיל נתבאר, שהשם "**בכל**" בעצם – שייך לקב"ה, אלא שבשעה שהשכינה משפיעה על התחתונים - היא מקבלת מקוב"ה את השם "בכל" - בתור **שם מושאל.**

ולפי"ז מובן מש"כ "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא הוּא", שהקרי - "**הוּא**", והכתיב - "**הִיא**", כי עיקר השם "בכל", שייך ל"**הוּא**" – קוב"ה, אמנם גם "**הִיא**" – השכינה, נקראת "בכל" על שם קוב"ה.

◈◈◈

"מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד" – תוכן עבודת ה' לזרוע את ארץ ישראל

וממשיך הכתוב (קהלת ה ח): "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד". וביארו חז"ל (זוה"ק חיי שרה, קכב, א): '"מֶלֶךְ' - מִי הַמֶּלֶךְ? זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. '**לְשָׂדֶה נֶעֱבָד**' - מִי הַשָּׂדֶה? זֶה שֶׁכָּתוּב (בראשית כז) 'כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'".

וביאר הרמח"ל ("לדיר במכוס" עמוד ל"ז):

"כי כל העבודות שבני האדם עושים להקב"ה, **סודם עבודת השדה**, והוא סוד: (קהלת ה, ח) '**מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד**'... **כי המצות עושות על דרך הזריעה, שנזרעים האורות בנוקבא** [**בשכינה הקדושה**] **שהוא השדה**"..

ובמקביל לזה הוא ג"כ **בארץ ישראל התחתונה**, וכמש"כ הגר"א בביאורו לשיר השירים (ז, ג. פירוש ב'):

"..אבל בני ישראל שמקבלים מן הארץ, והארץ לית לה מגרמה כלום, רק **כשזורעין לתוכה אז נותנת, ולכן אנו צריכים למצות**".

א"כ מבואר, שתוכן כל עבודת ה' הוא לעבוד את השדה, דהיינו לעבוד ולבנות את השכינה הנקראת "שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה' - חקל תפוחין קדישין" (תענית כט, ב; זוה"ק וילא קנא, ב), וגופה ארץ ישראל.

ולמה זה תוכן עבודת ה'? "**כִּי פֹּעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ**" (איוב לד, יא) – "**ההוא עובדא ישלם לו**" (זוה"ק קדם קעז, א). כלומר, **שפעולת האדם, היא עצמה ג"כ התשלום לו.**

ומכיון שה"**יְשַׁלֶּם לוֹ**" הוא "וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא", דהיינו לקבל את ארץ ישראל שהיא כוללת את כל הטוב (כמבואר בקילושין מ, ב. ונתבאר בשבות יעקב ח"ב סימן קפב: "כי עיקר שכר התורה הוא נתינת הארץ". הובא בגליון 38 ב"שאילת נחלה").

– לכן גם ה"**פֹּעַל אָדָם**" - הוא "מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד". [וראה עוד בגליון 37 ב"שאלת נחלה"].

◈◈◈

וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל – בסוכה

היוצא מכל זה, שמש"כ (בראשית כד, א) "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל". היינו שבירך אותו בשכינה וגופה **ארץ ישראל** שהיא "**כל**" - כלולה בכל הטוב.

וכן רואים ג"כ ממדרש שהביא הגר"א: "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל – זו סוכה**". (הובא ב"קול אליהו" חיי שרה).

והרי סוכה בבחינת ארץ ישראל, וכמש"כ (תהלים עו, ג) "וַיְהִי בְשָׁלֵם **סֻכּוֹ** - וּמְעוֹנָתוֹ **בְּצִיּוֹן**", ואמרו (זוהר חדש חוקת, דף פה, ב): "והארץ אזכור - **''ארעא קדישא - סוכת דוד''**.

◈◈◈

אֲנִי אַעֲבִיר כָּל טוּבִי עַל פָּנֶיךָ – זה ארץ ישראל

ונסיים בדברי הזוה"ק לך לך (דף פ, א): "בְּסִפְרוֹ שֶׁל רַבִּי יֵיסָא סָבָא כָּתוּב: 'וַיַּעֲבֹר אַבְרָם **בָּאָרֶץ**', וְכָתוּב שָׁם (שמות לג) 'אֲנִי אַעֲבִיר **כָּל טוּבִי**. וְהוּא רָמֵז **לְקֹדֶשֶׁת הָאָרֶץ**" [דרש גזירה שוה 'וַיַּעֲבֹר – אַעֲבִיר', ליתן את של זה בזה]. – כלומר: "**ארץ ישראל**" - היא "**כָּל טוּבִי**" של הקב"ה.

וכתב רמ"ד וואלי זיע"א (בביאור מסגת תורה, עמוד מז): "כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה. דהיינו **שכל הטוב העליון של הקדושה נמשך לתוכה. וכל צנורות החסד מריקים בריבוי על הארץ ההיא, בגין דאיהי גופא דשכינתא ממש**, כדאמרינן בכמה אתר".

תמצית המאמר

"וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל**" (בראשית כד, א). "**שֶׁהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עִמּוֹ**". (זוהר חדש לך לך, מב, א).

וביאורו עפ"י הרמב"ן והגר"א: שכאשר מסתכלים על השכינה בבחינה שהיא מקבלת מקוב"ה – היא נקראת "**כַּלָּה**" [**לשון נקבה**] שכוללת **כל הטוב** – משום שבעלה קוב"ה שנקרא "**כֹּל**" משפיע עליה **כל הטוב** * וכשמסתכלים על השכינה בבחינה שהיא משפיעה על התחתונים – היא נקראת "**כֹּל**" [לשון זכר] – ע"ש בעלה קוב"ה * ולכן כאן שמדובר על הבחינה שהשכינה השפיעה על אברהם אבינו – היא נקראת "**בַּכֹּל**".

*

ומוסיף הרמב"ן: "והוא שנאמר (קהלת ה, ח) 'וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא' * **שיתרון השכינה וגופה ארץ ישראל** וטובה הגדול השופע על כל באי עולם – הוא **משום שהיא "בַּכֹּל" – כוללת כל הטוב.**

וממשיך הכתוב (שם): "**מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד**" * שתוכן כל עבודת ה' הוא **לעבוד ולבנות את ארץ ישראל** * משום שתוכן כל עבודת ה' הוא **לבנות את השכר** – וכמש"כ (איוב לד,יא) "כִּי פֹּעַל אָדָם יְשַׁלֶּם לוֹ" * ומכיון ש'וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא' - ש"ארץ ישראל" כוללת כל הטוב – לכן **היא השכר על המצוות** (קידושין מ,ב).

*

הגר"א הביא מדרש: "וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל – זו סוכה**" * וזה מתאים עם הנ"ל - ש"וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם **בַּכֹּל – זו שכינה וגופה ארץ ישראל** * שהרי סוכה בבחינת ארץ ישראל * וכמש"כ (תהלים עו, ג) "וַיְהִי בְשָׁלֵם **סֻכּוֹ** - וּמְעוֹנָתוֹ **בְּצִיּוֹן**".

כנגדו דבר.. ושפך הרבה דמעות מתוך לבו לפני הקדוש ברוך הוא".

[ומבואר בדברי רמ"ד וואלי ("ספר הליקוטים" מ"ז עמ' רנ"ב) שזה היה נחשב לדוד **כמסירות נפש על קידוש ה', כמו "אור כשדים" אצל אברהם**. עיי"ש].

ומה היה השכר של דוד המלך על מסירות הנפש הזו? "ארז"ל שבאותה שעה זכה דוד להיות **הרביעי לרגלי מרכבה**". ("שמירת הלשון", שער התכונה, פ"ח).

הרגל הרביעית של המרכבה היא ארץ ישראל כמו שאומרים חז"ל בזוה"ק (פר' לך לך, עח, ב. ועוד). וכן מבואר בפסוק בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, מב): "וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכור", ואומרים חז"ל "מהו **והארץ אזכור - אלא לאכללא עמהון דוד מלכא**" (זוהר בשלח נג, א). וכן בזוהר חדש פרשת חוקת (פה, ב): **"והארץ אזכור - ארעא קדישא - סוכת דוד".**

ואכן הדבר שהכי מזוהה עם דוד המלך - היא **ארץ ישראל**, וכמש"כ רמ"ד וואלי (מלכים עמוד קכ): "**שירושלים הוא דוד, ודוד הוא ירושלים** וכלא רזא חדא, כי נקשרו זה בזה ובבחירה אחת נבחרו **שניהם**" [וכל ארץ ישראל בכלל ירושלים. זוה"ק ויירא קיד].

על משיח בן דוד גם כן אומר הפסוק (ישעיהו מט, ח) "כה אמר ה' בעת רצון עניתיך וביום ישועה עזרתיך, וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם - **להקים ארץ, להנחיל נְחָלוֹת שוממות**". חז"ל (פסיקתא לב, ו; ילקוט ישעיהו רמז תסט) מבארים שהמילה "ואצרך" מרמזת על היסורים של מלך המשיח, שהיה כאילו נגזר מארץ חיים והיה צריך יצירה חדשה, וגם יסורי משיח בן דוד נחשבים כמסירות נפש על קידוש ה', **כמו "אור כשדים" אצל אברהם** (רמב"ן שם), ומיד אומר הפסוק מה השכר שלו על כל יסוריו? **להקים ארץ** וכו',

וכן בישעיהו (נ"ג) מפורטים יסוריו של המשיח, ושכר היסורים הוא "אם תשים אשם נפשו.. **וחפץ ה'** בידו יצלח". דהיינו **ארץ ישראל** שעליה נאמר "**חפצי בה**" (ישעיהו סב, ד). [וב"חנוכת הארון" לרמח"ל (עמוד כ') קרא עליה: "**כל חפץ ה' בך**"].

ושוב אנו רואים כמה מחשיב הקב"ה את המתנה הזו שהיא כוללת את הכל - ויתרון ארץ **בכל** הוא.

*

ונסיים את הדברים בדבריו של הגאון רבי מנחם מנדל משקלוב זיע"א ועמו עוד מתלמידי הגר"א שכתבו במכתב תקופה קצרה לאחר שעלו לארץ, (הובאה בגאולת ח"י מאמרת נא). ידוע שתלמידי הגר"א סבלו יסורים רבים וקשים מאד למען ישוב הארץ, בפרט בשלשים השנים הראשונות לעלייתם משנת תק"ע עד שנת ת"ר. ואכן באותו מכתב בא לידי ביטוי במקצת הקשיים שלהם. אולם יותר ממה שהם מדברים על יסוריהם הגדולים, הם מדברים על הזכות הגדולה בישיבתם בארץ שכוללת את כל הטוב, וכך הם כותבים:

"הארץ מבשרת, הארץ מתעוררת, ארץ מה לשון אומרת: "זכרתי ימים הייתי ממלכת גברת, ביד השם עטרת תפארת, גם עתה **בי לא שום דבר נחסרת**, בי התורה מתבררת, בי היראה מתגברת, בי הנשמה משוחררת, מעוונתיה החקוקים בעט ברזל ועופרת... הלא אני ארץ חמדה, חמדת העליונים והתחתונים, טובה בשני עולמים המזומנים".

"אמת מה נהדר ישיבת הארץ הטובה! אמת מה נפלא חיבת ארצנו! אמת מה נאה קודש, זיו הדר ישיבתה והליכתה. שבתה וקימתה שלותה ושלימותה! גם בחורבנה אין דמיונה, בשממותה אין כמותה, בשלוותה אין דכוותה, טוב עפרה ואבניה, טוב תבואתה ופירותיה וירקותיה, טוב זַכּוּת אויריה, טוב השגת תורתיה, טוב ריבוי מצותיה טוב טהרת קדושתיה, טוב הליכות ד' אמותיה, מצֻלָּת אנשים ומביאם לחיי עה"ב בדרכיה, ואף במתים חפשי מעול שר המות בגבולותיה, כי אם לאחד ממלאכי מעלה לוקח נשמותיה, מכפרת על נוחי נפש במנוחותיה. ארץ שמתיה חיים תחילה בתחייתיה, התורה שיבחה ברבת שבחיה, התורה רוממה ברוב רוממותיה, ומי יוכל לפאר גודל פאר המלכה בכל חלקיה!".

וממילא הדבר אף מחייב: "וכי היא אינה כדאי למטרח בגינה רבריבה קרתא? הלא היא שרתי במדינות, שבחיה אין למנות!".

בברכת התורה, העורך

נבואות ה' לאחרית הימים

ארץ ישראל מצמיחה פירות הגאולה

פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ

חז"ל אומרים (ויקרא רבה כה, ז): "ישלח עזרך מקדש. א"ר לוי **כל טובות וברכות ונחמות שהקב"ה עתיד ליתן לישראל - אינן אלא מציון, ישועה מציון** שנאמר (תהלים יד) **מי יתן מציון ישועת ישראל**..".

עפ"י דברי חז"ל אלו, [וביותר לפי המקורות שיובאו להלן] - יש לדרוש בפסוק "וַא-לֹהִים מִלְּכִי מִקֶּדֶם **פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ**" (תהלים עד, יב). דהיינו שהקב"ה זורע את "אור הגאולה" בתוך ארץ ישראל, והיא מצמיחה מכח זה את כל הישועות והנחמות.

◈◈◈

הקב"ה זורע "אור הגאולה" בארץ ישראל – והיא מצמיחה "נשמות הגאולה", ו"פירות הגאולה"

ונראה את פרטי הענין ומקורותיו:

הנביא ישעיהו ממשיל את הגאולה לצמח השדה, וכך הוא אומר (ישעיהו מה, יא):

"שׁוֹשׁ אֶשִׂישׂ בַּה' תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּא-לֹהַי - כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי יֶשַׁע... **כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ, וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ - כֵּן ה"א יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם**".

והנה, במשל – שהוא "צמח השדה", יש שלשה חלקים: **א). השדה. ב). הזרע** שזורעים בשדה. **ג). הפירות** – שצומחים מכח הזריעה.

וכך הוא בנמשל – הגאולה:

א). השדה – היא אדמת השכינה.

ב). הזרע – הוא ה"אור הגנוז" שנברא ביום הראשון. וכמו שאמרו בזוה"ק תרומה (קסו, ב):

"**הָאוֹר הַזֶּה [אור של יום ראשון] זָרַע אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּגַן עֵדֶן**.. וְהוֹלִיד וְהִצְמִיחַ וְעָשָׂה פֵּרוֹת.

וְכָתוּב, (ישעיה מה) וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ. מִי הֵם זְרוּעֶיהָ? אֵלֶּה הֵם הַזְּרָעִים שֶׁל הָאוֹר הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא תָּמִיד זָרוּעַ, וְעָכְשָׁו מוֹלִיד וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת.. פְּרָט לַזְּמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת... **וְאוֹתוֹ אוֹר נִקְרָא זֶרַע, שֶׁכָּתוּב אוֹר זָרֵעַ**".

ג). הפרי – הם "נשמות הגאולה" שבאות לעולם בזמן הגאולה, וכמו שמבואר בתורתו של אברהם אבינו שנתגלה להרמח"ל ("תיקוניס חדשיס" – תיקונא תלתין. מתורגם):

"קָם אַבְרָהָם סָבָא חַסִידָא, פְּתַח וְאָמַר (בראשית א א-ג) 'וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ' - בְּגָלוּת...

וַיֹּאמֶר אֱ-לֹהִים יְהִי אוֹר .. וַיַּרְא אֱ-לֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב – **זֶה הָאוֹר שֶׁנִּגְנַז, שֶׁיִּתְגַּלֶּה בָּעוֹלָם, וְזֶה יִהְיֶה בִּזְמַן הַגְּאוּלָה.**

וְאָז [בזמן הגאולה] 'תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב' (שם פסוק יא). וְזֶה סוֹד הַפָּסוּק: '**כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ, וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ**' (ישעיה מה, יא) - **אֵלּוּ מַדְרֵיגוֹת אוֹרוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁמְּאִירִים בַּשְּׁכִינָה,** שֶׁלֹּא נִרְאוּ בַּגָּלוּת. וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן [של הגאולה] יִתְחַדְּשׁוּ [האורות] בְּתִיקוּן שָׁלֵם. **וְאָז הַרְבֵּה נְטִיעוֹת נִיטְּעוֹת שָׁם [בארץ], וְהֵמָּה הַנְּשָׁמוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל**". (ועי' תיקו"ז, תמ"ג דף פב, א).

◈◈◈

פירות השדה מקבילים לנשמות הגאולה

והנה, אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והפשט מקביל לסוד, וכדלהלן:

א). המקביל של השכינה שבה נזרע האור – הוא ארץ ישראל הגשמית וכנ"ל.

ב). המקביל של "אור יום ראשון – אור הגאולה" הנזרע בארץ – הוא המטר הנזרע בארץ, וכמו שאמרו (תענית ז, ב): "**ואין אור אלא מטר**, שנאמר (איוב לז, יא): יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ". [עיין תענית (ו, ב) "מיטרא בעלה דארעא הוא". והיינו שהמטר הוא "**אור קוב"ה**", והוא בעלה של הארץ "גוף **השכינה**" (ביהגר"א לספר ילקוט פ"א מי"ח)].

ג). המקביל של "נשמות הגאולה" שנדרשו מהכתוב "תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי **עֹשֶׂה פְּרִי**" – הם הפירות הגשמיים שצומחים בארץ ישראל, שטמון בתוכם "אור קדושת הגאולה".

◈

תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע – פירות של ישועה

וזהו שאמרו (תענית ז, ב): "אמר רב אושעיא: גדול יום הגשמים, שאפילו **ישועה פרה ורבה בו**, שנאמר (ישעיהו מה, ח) '**תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע**'".

ומבואר כנ"ל, ש"**אור הגנוז - אור הגאולה**" שהקב"ה זורע – מתלבש במטר, והמטר יורד ונזרע בארץ, ועל ידו הארץ פרה ורבה "**ישועה**". – "תִּפְתַּח **אֶרֶץ** וְיִפְרוּ **יֶשַׁע**". והיינו כנ"ל, שהפירות שצומחים ממנה – טמון בהם "אור הגאולה".

◈◈◈

"כִּי הִנְנִי אֵלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם" – "ובפנים האלו יפרו וירבו"

ובזה מבואר הכתוב (יחזקאל לו, ח) "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קֵרְבוּ לָבוֹא: (ט) כִּי הִנְנִי אֵלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם".

א). "הָרֵי יִשְׂרָאֵל" – זה ארץ ישראל גוף השכינה.

ב). "כִּי הִנְנִי אֵלֵיכֶם", ובתרגום: "הָא אֲנָא **מִתְגְּלֵי עֲלֵיכוֹן**" – **"גילוי אור פני ה'"** – הוא הזרע הנזרע בהרי ישראל - **"וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם"**.

ועדמש"כ הריקאנטי על הפסוק (ויקרא כו, ט): "**וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם** וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם". וביאר מהר"ם ריקאנטי: "ופניתי מגזרת פנים, **והם פנים המאיירים**, הפך והסתרתי פני מהם [דברים לא, יז], **ובפנים האלו יפרו וירבו**". כלומר, "באור הפנים הללו – יפרו וירבו".

תמצית המאמר

"כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ, וּכְגַנָּה זְרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ - כֵּן ה"א יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם".

יש כאן ג' חלקים: **א). השכינה** - היא האדמה הנזרעת. **ב). אור פני ה'** - הוא הזרע הנזרע בשכינה. **ג). נשמות הגאולה** – הם הפרי הצומח מזה.

במקביל לזה: **א). אדמת ארץ ישראל. ב). המטר** – בו מתלבש אור פני ה' הנזרע באדמה. **ג). פירות מאכל שגדלים בזמן הגאולה** – טמון בהם "אור השכינה – הגאולה" * וכמש"א (תענית ז, ב): "גדול יום הגשמים, שאפילו ישועה פרה ורבה בו, שנאמר (ישעיהו מה, ח) 'תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע'" * **שמכח הגשמים – הארץ מצמיחה "פירות ישע וגאולה".**

*

בזה מתבארים שני מאמרי חז"ל: **שפירות א"י בזמן הגאולה – הם עצמם "גילוי שכינה" * כי אכן "אור השכינה – הגאולה" טמון בפירות.**

א. (סנהדרין מח, א): "אין לך קץ מגולה מזה - שנאמר (יחזקאל לו, ח) "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל" * כלומר, **צמיחת הפירות – הם עצמם גילוי שכינה התחתונה** הנקראת "קץ מגולה".

ב. (תנחומא, דברים ט): "שֶׁבְּשָׁעָה שהקב"ה מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל - מִתְגַּלֶּה לָהֶם קְמָעָא קְמָעָא. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לה, ג): 'יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה' וגו'" * ורואים, **שהפרחת א"י באילנות ופירות – זה עצמו נקרא "מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ קְמָעָא קְמָעָא".**

"אִם תֵּלְכוּ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם - וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ. וְהַשִּׂגֵת לָכֶם דַּיִשׁ אֶת קָצִיר וְדַיִשׁ יַשִּׂיג אֶת זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם. וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם. וְרָדַפְתֶּם אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לִפְנֵיכֶם לְחָרֶב. וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּרְבָבָה מֵאָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לְחָרֶב לְפָנֶיךָ. וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם וַהֲקִימֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם. וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ. וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם. וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעָם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטוֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת".

מהר"ם ריקאנטי: "ופניתי מגזרת פנים, **והם פנים המאיירים**, הפך והסתרתי פני מהם [דברים לא, יז], **ובפנים האלו יפרו וירבו**". כלומר, "באור הפנים הללו – יפרו וירבו".

ג). "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ.." - הם הפירות שטמון בתוכם "אור הגאולה" – שצמחו כתוצאה מאור פני ה' הנזרע בהרי ישראל.

◈

וממשיך הכתוב (יחזקאל לו, י) "**וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה** וְנֹשְׁבוּ הֶעָרִים וְהֶחֳרָבוֹת תִּבָּנֶיהָ", שמכח "אור פני ה'", ג"כ יצמחו **נשמות בני הגאולה**, וכנ"ל שה"פירות" הם פירות האילן, ונשמות הגאולה – המקבילים זה לזה.

◈◈◈

"אין לך קץ מגולה מזה - עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ"

ומעתה יתבאר היטב מה שאמרו (סנהדרין מח, א):

"ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח) "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל".

"**קץ מגולה**" – הוא כינוי לשכינה התחתונה, כי השכינה נקראת "**קץ** הימין". וכמו שאמרו (זוה"ק תרומה, קלח,ב): "**קֵץ הַיָּמִין - זוֹ הַמַּלְכוּת הַקְּדוֹשָׁה**, סוֹד הָאֱמוּנָה, סוֹד מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם".

ו"**מגולה**" הוא כינוי לשכינה התחתונה [רחל] שהנהגתה מגולה, לעומת השכינה העליונה [לאה] שהנהגתה מכוסה. (עיין גליון 19 "נכוחות ה', פ"ג).

וגילוי השכינה התחתונה - הוא "**אור הגאולה**".

◈◈◈

ואומר ר' אבא שבשעה שמתקיים "וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפִרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל" – **זה עצמו** הקץ המגולה, כלומר **זה עצמו "אור הגאולה** – אור השכינה". כי אילו היו לנו עינים רוחניות – היינו רואים "**אורות השכינה – אורות הגאולה" שטמונים** בפירות ארץ ישראל שצומחים בזמן הגאולה. [וכבר עכשיו – נשמתינו העליונה רואה את אורות הגאולה שבאילנות בא"י].

◈◈◈

"מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל - קְמָעָא קְמָעָא"

ובזה יתבאר מה שאמרו (תנחומא, דברים ט):

שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, אֵינוֹ נִגְלֶה עֲלֵיהֶם כְּאַחַת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לַעֲמֹד בְּאוֹתָהּ טוֹבָה בְּפַעַם אַחַת.

אֶלָּא מָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה, **מִתְגַּלֶּה לָהֶם קְמָעָא קְמָעָא. בִּתְחִלָּה מְשִׁישׁ אֶת הַמִּדְבָּר**, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו לה, ג): 'יְשֵׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה'. וְאַחֲרֵי כֵן - 'תָּגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצֶּלֶת'. וְאַחֲרֵי כֵן - 'פָּרֹחַ תִּפְרַח'. וְאַחֲרֵי כֵן – 'כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן לָהּ'. **וְאַחֲרֵי כֵן – 'הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ'.**

ולכאורה קשה, וכי זה נקרא "**מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל - קְמָעָא קְמָעָא**". הלא בשלבים הראשונים שהוזכרו כאן – לכאורה [במבט שטחי] אין שום "**גילוי שכינה**", אלא הם כל מיני **הטבות חומריות** - שצומחים אילנות ופרחים, ורק בסוף "**הֵמָּה יִרְאוּ כְּבוֹד ה' הֲדַר אֱ-לֹהֵינוּ**" - כאן "**רק מתחיל**" גילוי שכינה, הנקראת "כבוד ה'", ומיד זה כבר **משתלם**, א"כ לכאורה לא היה כאן "קימעא קימעא" **בגילוי השכינה.**

ומבואר בדברי חז"ל אלו שהאילנות שצומחים לאחר שהסתיימה הגלות – הם עצמם בחינת "**מְגַלֶּה שְׁכִינָתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל**", כי האילנות טומנות בתוכם "אור השכינה – אור הגאולה".[1]

◈◈◈

'יְהִי מְאֹרֹת' – הוא הזרע שמכוחו 'לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ'

וכן רואים ממה שאמרו (ילקוט שמעוני עקב, רמז תתסז):

"..שהיא [ארץ ישראל] שקולה כנגד כל מה שנברא בששת ימי בראשית.. ברביעי כתיב '**יְהִי מְאֹרֹת**' - ובארץ כתיב 'אֶרֶץ.. לֹא תֶחְסַר **כֹּל** בָּהּ'".

כלומר, '**יְהִי מְאֹרֹת**' – הוא הזריעה, שה' זורע בארץ ישראל את אור פניו, ו"לֹא תֶחְסַר **כֹּל** בָּהּ" – אשר דרשו חז"ל (כרכות לו, ב): "זה **הפלפלין**", הם הפירות הגשמיים שצומחים מאור פני השי"ת הנזרע בארץ.

◈◈◈

'לֹא תֶחְסַר "כֹּל" בָּהּ' - שהוא גואל ישראל"

והנה מבואר עפי"ד הרמח"ל ("מולרות ממח"ל עמוד ממ"ב): ש"לֹא תֶחְסַר **כֹּל** בָּהּ" – הם פירות הגאולה שצמחו מכח "גואל ישראל" שנקרא "**כֹּל**", וזה מבואר היטב עפ"י מה שאמרו (כרכות לו, ב): "לֹא תֶחְסַר **כֹּל** בָּהּ – זה **הפלפלין**", שהרי הפלפלין הם הדוגמא הכי גדולה של **פירות הגאולה**, שהנה הגאולה הוא לחזור למצב של "קודם חטא אדה"ר", והנה שורש חטא אדה"ר - הוא בחטא האדמה ששיתה, ולא הוציאה עץ שטעם עצו ופריו שוה, משא"כ **פלפלין "טעם עצו ופריו שוה",** [ובפלפלין הדבר מתוקן יותר אפילו מאתרוג שגם הוא "טעם עצו ופריו שוה" (עיין "פניס יפות" ויקרא יט, כג)].

---

[1] וממילא, כשאדם אוכל מהפירות הללו – הרי הוא מכניס לקרבו "אור הגנוז - אור הגאולה" שהפירות צמחו ממנו.

*

והנה בכל "איתערותא דלתתא ואיתערותא דלעילא", זה פועל לשני הכיוונים: **העליון משפיע** על התחתון, **והתחתון מעורר** את העליון שישפיע.

וכן כאן, כמו שב"איתערותא דלעילא" – כאשר הקב"ה מאיר באור פניו על ארץ ישראל – הארץ מגדלת "פירות אור הגאולה", כך לאידך גיסא, כאשר יהודי זורע אילנות בארץ ישראל – זה "איתערותא דלתתא" שמעוררת "איתערותא דלעילא", שהקב"ה יאר פניו פעם נוספת לארץ ישראל, ויתרבה אור הגאולה בקרב הארץ, וממילא נטיעת אילנות בארץ ישראל - מזרזת עוד חלקים בגאולה.

כי רצו עבדיך את אבניה

הגאון רבי יוסף (יאשע) ריבלין זצוק"ל [4]

מבוא

הגאון רבי הלל ריבלין משקלוב תלמיד הגר"א, נולד ביום ב' דר"ה תקי"ח בעיר שקלוב, לאביו הגאון רבי בנימין [גם הוא מתלמידי הגר"א. הוזכר בהקדמת בני הגר"א לשו"ע. והוא היה גם "בן דוד שני" של הגר"א], ולאמו מרת רויזא רחל, ויצאה נשמתו בטהרה בירושלים עיה"ק, ביום שבת קדש ט סיון תקצ"ח, כשהוא בן שמונים שנה, ונקבר על יד קבר זכריה הנביא. ועל מצבתו חרות לאמר: "הרב המאור הגדול, החכם השלם, המופלא בתורה ויראה, כבוד מו"ה הלל בהרב ר' בנימן משקלוב, יצאה נשמתו ביום ש"ק ט' סיון ה'תקצ"ח ליצירה".

בנו של הגאון רבי הלל - הוא הגאון רבי משה מגיד משקלוב, נולד בשנת תקמ"ב, נתפרסם כמגיד מישרים בפרט בעניני העליה לארץ ישראל, וכפי שמזכירו הרד"ל בקהלת רבה (ו, ג סק"ד), וז"ל, שמעתי מהרב המנוח מהו"ר משה מ"מ דשקלאב ז"ל "דורש לציון תובב"א".

הוא הנהיג את ירושלים מבואו אליה בטבת תר"א, עד פטירתו בכ"ח אלול תר"ז.

בנו של הגאון רבי משה - הוא הגאון רבי אברהם בנימין רבלין, שמילא את מקום אביו בהנהגת הקהילה, עם אחיו רבי אליהו יהושע, ועם אחי אביו רבי אליהו בעל לשון הקדש. [משום שהקפיד לדבר בלשון הקדש].

גם הוא המשיך בתפקיד אביו במגידות – וכונה "מגיד העדה בירושלים".

בנו של הגאון רבי אברהם בנימין - הוא הגאון רבי יוסף ריבלין, המכונה רבי יאשע. נולד י' בטבת תקצ"ז - נלב"ע כ"ז באלול תרנ"ו.

◈◈◈

אלפי צאצאי הג"ר הלל ריבלין כ"י – עשרה דורות בארץ ישראל

פנינו לנינו של ר' יאשע, הרב משה גבירץ ["אמי היתה בת ר' הלל ריבלין, ור' הלל היה בנו של ר' יאשע"], המשמש בשלל תפקידים ציבוריים בירושלים, כדי לשמוע מפיו על מפעליו הברוכים של זקנו רב הפעלים.

משפחת ריבלין כבר מונה כיום עשרה דורות בארץ, מעת עלותו של ראש השושלת, הגאון רבי הלל משקלוב זצ"ל, יחד עם קבוצה נבחרת מתלמידי מרן הגר"א מוילנה זי"ע להשתקע בירושלים עיר הקודש.

אלפי צאצאים כ"י, שרובם נושאים את השם 'ריבלין', מתייחסים בהתפארות אחרי זקנם רבי הלל, למאות הנצרים והחוטרים שיצאו מר' יאשע יש סיבה נוספת לגאוה: סבם הוא זה שאחראי לבנין ירושלים ומשכנה.

השיחה המאלפת מתבססת גם על פרטים מתוך ספרו של הסופר הר"ר בנימין קלוגר 'מאה שערים שלי', ועל תיאורים של נין נוסף של ר' יאשע ריבלין, הר"ר יוסף ריבלין מבני ברק שקרוי על שמו, והו"ל את הספר "בנין יוסף" המתאר את שיעור קומתו הרוחנית של זקנו. ר' משה מרחיב בסיפורים מופלאים, שמתארים את מסירותו יוצאת הדופן של ר' יאשע לבנין ירושלים.

◈◈◈

עליית הג"ר הלל משקלוב לירושלים - בשנת תק"ע

כידוע זקננו רבי הלל משקלוב זצ"ל עלה לארץ בשנת תק"ע, שעליה רמז כשנת "תק"ע בשופר גדול"... רבי הלל היה, כפי שציינתי, מתלמידי הגר"א וסמוך על שולחנו. הוא יצק מים על ידו, והתפעם במיוחד מתורת הגאולה של רבו.

◈◈◈

הצורך להתרחב מחוץ לחומות

משנת ת"ר החל היישוב היהודי אשר בתוך החומה לגדול בהתמדה. בשנת תרל"ג כבר היו בו כעשרת אלפים נפשות. במקביל גם היישוב הלא יהודי גדל בהתמדה, והצפיפות הלכה וטיפסה לממדים מעיקים. הישמעאלים בעלי הבתים הקפיצו באופן מקומם את מחירי השכירות.

במשך כל השנים שבהן התגוררו בעיר העתיקה, דמו החיים שם לעיר נצורה, השערים היו נסגרים עם שקיעת החמה, - מחשש להתנכלות השכנים הערבים. אורח, או מקומי שהגיע מחוץ לעיר לאחר רדת החשיכה, נאלצו לישון בחוץ, והיו צפויים לסכנת שוד ואף סכנת חיים, בימי שישי, בעת שהמוסלמים היו הולכים למסגדיהם, נסגרו השערים גם באמצע היום למשך כמה שעות. כך קרה שהיהודים חשו צורך דחוף להקים שכונות חדשות שתספקנה את הביקוש.

◈◈◈

הקשיים ביציאה מחוץ לחומות

אך כאשר באו היזמים ליצוק תוכן במשאלה הלב הזו, קרי לצאת מבין החומות, עמדו בפניהם מספר חסמים ואבני נגף.

ראשית, הכול ראו לעצמם זכות מיוחדת להתגורר בסמיכות למקום המקדש – העיר העתיקה שהכילה בעצם את מהות 'ירושלים' וקדושתה, וחרדו מהאפשרות של נטישתה, לא במהרה נמצא הנחשון שיוותר על ההרגל רב השנים – קרי המגורים בתוך העיר שבין החומות.

בנוסף, מימוש הרעיון דרש גיבוש קבוצה גדולה של משפחות שתהיינה מוכנות ליישם את החזון ולפרוץ קדימה, ובעיקר השגת אמצעים כספיים ומשאבים רבים כדי להקים שכונות למספר גדול ככל האפשר של משתכנים, וזאת כדי לתת מענה לבעיית חוסר הבטחון של השהייה מחוץ לעיר בשעות הערב, וכן לבעיית מוסדות הציבור שהיו מרוכזים בעיר העתיקה.

◈◈◈

ר' יוסף בונה השכונות

הנחשון שיזם וייסד את השכונות שמחוץ לחומות העיר העתיקה, ונחשב לאחת הדמויות החשובות ביותר במפעל היציאה מהחומות – הוא הר"ר יוסף, שכונה ר' יאשע ריבלין זצ"ל. הוא היה מראשי הקהילה היהודית בירושלים, ואף זכה בתואר 'רבי יאשע דער שטעטלאך מאכער' [-רבי יושעה בונה השכונות].

בין השכונות שעל הקמתן היה אחראי במישרין, ניתן לציין, את נחלת שבעה – שהיתה הראשונה שבהן, בית דוד, מאה שערים, זכרון משה, זכרון טוביה, שערי צדק, אבן ישראל, אהל משה, כנסת, ימין משה, ועוד. רבות מהן נקראו על שם השר משה מונטיפיורי ז"ל שתרם מהונו להקמתן ולביסוסן.

◈◈◈

"ספר הפזמונים לר' יאשע ריבלין" – על פי משנת הגר"א

כבר מגיל צעיר מאוד פיעם בו, בר' יאשע ריבלין – הרצון להרחיב את הארץ ולבנותה, ולאפשר ליהודים שעשו את כברת הדרך הארוכה הזו אל ארץ הקודש - לראות בטובה של ירושלים, על פי משנת זקנו – רבי הלל – שהיתה על פי התווית הגר"א[2].

רצון זה הביא אותו בהיותו כבן ח"י שנים בלבד לכתוב על כך פזמונים ושירים[3].

◈◈◈

חברת "בוני ירושלים" – ופירסום מאמרים בכל כתבי העת

בשנת תרי"ז, בהיותו כבן עשרים, ייסד חברה בשם 'בוני ירושלים', ששמה לה למטרה לבנות בתים מחוץ לחומות העיר העתיקה, והחל לפרסם מאמרים למען בניין ירושלים ויישובה בכל כתבי העת שבאותה תקופה.

הוא ראה בפעולותיו [אה. חוץ ממצוות הנביאים "הרחיבי מקום אהלך", ו"פרזות תשב ירושלים" - כפי שנתבאר בהרחבה בגליון 49 "מעניני הפרשה"] – מעשה הצלה ליהודים הדחוסים בצפיפות בין החומות, ומשלמים שכר דירה מופרז לבעלי הבתים המוסלמים. הוא לא יכול היה לשאת זאת. הוא התחלחל בכל פעם מחדש, בראותו את הצפיפות הנוראה שבה חיו אז בבתים, כאשר מטבח ושירותים אחד שימשו מספר משפחות במקביל. "מכבודם של היהודים שיחיו בהרחבה, ולא בצמצום כזה", שינן באוזני סביבתו.

◈◈◈

שכונת "נחלת שבעה"

השכונה הראשונה [שנוסדה בשנת תרכ"ט] – נחלת שבעה – נקראה כך על פי הספרי (דברים יח, ב).

וגם מכיון ששבעה איש חברו לקבוצה הראשונה שאזרה עוז והסכימה לצאת החוצה. ביניהם בנו של מרן הגר"ש סלנט זי"ע, רבה של ירושלים.

אנשי העיר העתיקה התקשו להאמין למראה עיניהם, אך תמכו מוראלית בבונים והצדיעו להם בגאון, בכל בוקר, עת יצאו הבנאים לשטח, ליוו אותם התושבים עד שערי הרובע, ולעת נטו צללי ערב, כאשר הם חזרו ללון בעיר, המתינו להם בין החומות. מקדמים את פניהם, ושמחים שלא אונה להם כל רע במהלך העבודה.

על עלייתם של תלמידי הגר"א **ע"פ התוויתו וציוויו,** כתב **ר' יאשע ריבלין** בעיתון "הצבי" סמוך ונראה לתקופת תלמידי הגר"א ובזמן שעדיין חיו ופעלו אלו שהכירו אותם, בתאריך י' אלול תרמ"ו, (במאמר "נפש צדיקים" לזכרו של שריד לראשוני העולים עם תלמידי הגר"א שנפטר באותה עת - הדיין הגאון רבי אברהם אייזנשטיין זצוק"ל) "ויהי בהוסד תחילת ישוב אה"ק **במצות הגר"א מווילנא** ז"ל ע"י תלמידיו הגאונים זיע"א אשר חרפו נפשם לגשת את הקודש".

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל כותב ג"כ במכתבו, עליו הוא חתום יחד עם הגאון רבי זלמן בהר"ן זצ"ל: "ימים רבים הגו רבנים וסופרים לעשות יקר וגדולה מצבת קיים לשם ולזכר מאור עולם והדרו, **הגאון החסיד האמיתי מרן ורבן של ישראל, רבינו אליהו זצוקל"ה מווילנא.** מכל אפסי ארץ נשמע קול ברמה להוציא הדבר מכח אל הפועל, ומאומה לא עשו.

ואולם בירושלם עיה"ק אשר מרן ז"ל קדוש ונשגב להם, ביחוד **באשר הוא ירה אבן פינה ליסוד הישוב ע"י תלמידיו הק' זי"ע** - עשו והולידו והצמיחו רעיון כביר ונשגב, להקים "בית מדרש אליהו" זכרון קדוש על שמו..".

[וע"ע בהער' 3 בדברי הגאון רבי יצחק אויערבאך זצ"ל].

---

[1] המאמר [מלבד המבוא והמסגרת] מתוך ראיון עם נאמנם של גדולי ישראל הרב משה גבירץ שליט"א, מזכ"ל "אגודת ישראל" עשרות בשנים, - שהובא בגליון "מרוה לצמא" (ח' טבת תשע"ז, עמודים 8 – 11). הכותרות וכן קצת שינוי הסדר, מאת העורך.

[2] ראה בדבר העורך מתוך מכתבם של תלמידי הגר"א וחביבותם למצוות ישוב א"י, שממנו, וממקורות רבים נוספים מבואר שהמגמה של תלמידי הגר"א בעלייתם – היתה אך ורק משום מצוות ישוב ארץ ישראל וגאולתה מחורבנה, ובמסירות נפש עליה [וראה בגליון 38 "מדברי רבותינו על הגרמ"מ משקלוב זיע"א פ"ב].

מן הענין לציין לכתבה (שהתפרסמה ב"יתד השבוע" ז' חשון תשע"ח. עמ' 25) שכותרתה "דמים בדמים נגעו", שנכתבה בעקבות הרצח של הקדוש ר' ראובן זרח שמרלינג הי"ד, שנעקד ערב חג הסוכות בידי מרצחים ישמעאלים. ונביא את הנוגע לענייננו מתוך הכתבה הארוכה:

"אלו מבין יודעי קורות העתים, ודאי הבחינו בצירוף המרתק של שמו הפרטי שנקרא על שם זקנו הגאון הצדיק הנודע רבי זרח ראובן ברוורמן זצוק"ל, ממניחי יסודות החינוך היהודי במושבות בכל רחבי הארץ, בעוד ששם המשפחה שמרלינג מספר את סיפורו של זקנו ר' שמעון שמרלינג משקלוב, אותה עיר אשר רבים מעולי תלמידי הגר"א עלו ממנה לארץ הקודש והוא הופנה ע"י האדמו"ר האמצעי מחב"ד, לקבוע את מושבו בחברון.

הצירוף הזה מלמד גם על הקשר הבין-חוגי שהיה ביסוד היישוב בארץ, משפחת ברוורמן היתה מקהל 'פרושים' תלמידי הגר"א מוילנא, בעוד שמשפחת שמרלינג הייתה מראשי כולל חב"ד בחברון, **הקשר הזה נוצר מתוך החיבור של מצוות ישוב ארץ ישראל עליו הם מסרו את נפשם, אשר היה הבסיס היחיד ליישוב של ה'פרושים' תלמידי הגר"א.** והבסיס של עולי עדת החסידים תלמידי הבעש"ט, שיתוף הפעולה בין שני החוגים התבטא בכולל המשותף "פרו"ח" ['פרושים וחסידים'] שהתנהל לאורך שנים ארוכות".

[3] אותם הוא פרסם, במהדורה מצומצמת, בספר בשם "ברית אבות בסערת אליהו".

לדוגמא נביא קטע אחד מתוך פזמון שבו הוא מדבר על עליית אבותיו, תלמידי הגר"א:

אבותי כי בטחו ועלו לציון/ ב"סערת אליהו" רבנו הגאון/ מסרו נפשם לתקות עם הא-ל/ לכונן בציון בנין ישראל.

נשמותם ממרום צופות בתפילה/ שנמשיך דרכם ברוח ופעלה/ היא חובתנו וזכות ירושתנו/ ב"ברכת השם" בפועל כפינו.

הגאון רבי יצחק אויערבאך זצ"ל [בנו של הגאון רבי מאיר אויערבאך זצ"ל, רבה של ירושלים ובעמח"ס "אמרי בינה"], כותב: "מה מאד נפלאתי מאוצר הגנוז אשר טמון ומכוסה בפזמוניו המיוסדים בעיקרם על יעודי הנביאים וחז"ל... מתוך דבקות הנפש לאהבת ישראל לאהבת ציון ובנין ירושלם, מחזות ש-די יחזה, ואומר אך איש אשר רוח אלקים בו זכה להיות נבון וחכם כמוהו... **אשריו ואשרי חלקו כי חזה ברוח קדשו, וכה עשה בפועל כפיו להיות המעורר וראש בוני ירושלם במעשה. כמה וכמה חורבות עיה"ק נבנו על ידו... ואבי הגרמ"א ז"ל היה מדבר נלהבות על ערכו ופעולותיו.** ונזכה שגם רוח הגאולה הנפעם בנפשו בלהבות חבריו שזהו היה חמדתו ותשוקתו ויסוד חזיוניו על פי ברית אבות **בסערת אליהו הגר"א ותלמידיו זצ"ל מיסדי ישוב האשכנזים בירושלם,** יקוים מהר חושה לעינינו בחפץ נפשות בית ישראל ונפש החותם יצחק אויערבאך".